

INSIGHTS TO THE PARSHAH – LECH LECHA

וַיֹּאמֶר יי אֱלֹהֵי אַבְרָם לְךָ לֶךָ מֵאַרְצְךָ וּמְמֹלַדְתְּךָ וּמִבְּיַת אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ:

אור החיים

אחר שאמר מארצך אין מקום לומר ממולדתך כי בצאתו מארצו הנה הוא יוצא גם ממולדתו. אכן הטעם הוא להיות כי בערך צער הפרידה קטן הוא צער פרידתו מארצו מפרידת מולדתו ופרידתו ממולדתו מפרידתו מבית אביו לזה סדר ההדרגות ממטה למעלה. וליטול שכר על כל פרט ופרט, כדרך אומר (לקמן בב כ) את בנך וגו' כי ה' ישתדל להטיב ב"ה לאוהביו.

רד"צ הופפמאן

האחת — שמו וגדולתו של אברהם אבינו היו ידועים לדור מקבלי התורה במידה רבה כל כך, עד שלא היה כל צורך להכיר אותם להם על ידי תיאורים של ימי נעוריו או זכויותיו. והאחרת — מעשיו של אברהם אבינו כפי שהם מתוארים בפרשיות הבאות, די בהם כדי לאפיינו: בכל מקום הוא בונה מזבחות לה', הוא נפרד משאר בשרו כדי לקיים את השלום והוא גם מסכן נפשו למענו. הוא עומד בכל הנסיונות שבהם ה' מנסה אותו, הוא מקיים את כל מצוותיו ית', וכל שאיפתו היא להנחיל יראת־אלהים גם לזרעו אחריו. מי שתכונות ומעשים כאלה מסופרים עליו, מיותר לחלוטין הוא להוכיח, במבוא מפורט, שאכן ראוי הוא לייעודו.

(י) וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּרַד אַבְרָם מִצְרָיִם לְגִזְרֵי שָׁם כִּי־כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ:

רמב"ן

ודע כי אברהם אבינו חטא חטא גדול בשגגה שהביא אשתו הצדקת במכשול עון מפני פחדו פן יהרגוהו, והיה לו לבטוח באלהיו שיציל אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו, כי יש באלהים לעזור ולהכשיל (דברי הימים ב כ"ה:ח'). גם יציאתו מן הארץ שנצטוו עליה מתחלה מפני הרעב עון אשר חטא, כי האלהים ברעב יפדנו ממות. ועל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה, במקום המשפט שמה החטא.

Rav S R Hirsch

The Torah never hides from us the faults, errors and weaknesses of our great men. Just by that it gives the stamp of veracity to what it relates. But in truth, by the knowledge which is given us of their faults and weaknesses, our great men are in no wise made lesser but actually greater and more instructive. If they stood before us as the purest models of perfection we should attribute them as having a different nature, which has been denied to us. Were they without passion without internal struggles, their virtues would seem to us the outcome of some higher nature, hardly a merit and certainly no model that we could hope to emulate. Take, for instance Moses's עֲנָה. Did we not know that he could also fly into a passion, his meekness and modesty would seem to us to be his inborn natural disposition, and lost to us as an example. Just his שמעו נא המורים gives his עֲנָה its true greatness, shows it to us as the result of a great work of self-control and self-ennoblement which we all should copy because we all could copy.

The Torah also shows us no faults without at the same time letting us see the greater or lesser evil consequences. From our great teachers of the Torah, and truly רמב"ן can be reckoned amongst the very greatest, we would accordingly learn that it may never be our task to whitewash the spiritual and moral heroes of our past, to appear as apologists for them. They do not require our apologies, nor do such attempts become them. Truth is the seal of our Torah, and truthfulness is the principle of all its true and great commentators and teachers. All this, if we would have to say with רמב"ן: חטא אברהם אבינו חטא גדול בשגגה.

(יד) וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אַחִיו וַיִּרְק אֶת־חִנְיָיו וַיֵּלֶךְ בֵּיתוֹ שְׂמֹנֶה עָשָׂר וַיִּשְׁלַח מַאֲוֹת וַיִּרְדֹּף עַד־דָּן:

ס' אמת ליעקב – לר"י קמינצקי

הנה אילו היה אברהם שואל שאלה אי חייב לילך להציל את לוט בודאי היו נענה שהוא פטור, דהא אין אדם מחויב להכניס את עצמו בספק סכנה בכדי להציל את חברו

[עמש"כ בענין זה להלן סוף פרשת מסעי].
אלא מה שעשה כן אברהם הוא משום שהאבות נקראו "ישרים" [עבודה זרה דף כ"ה ע"א], והיינו שכל הנהגתם היתה לא על פי דיני התורה אלא על פי השכל הישר, כי האלקים עשה את האדם ישר, ועל פי היושר היה מוטל על אברהם להשתדל להציל את לוט וכדביארתי לעיל [י"ג פ"ט] כי אברהם הרגיש את עצמו כאחראי לשלומם של לוט מכיון שהרן אביו מת בכבשן אביו משום שאמר שהוא מאמין באלקי אברהם, ולכן ע"פ היושר, "מענשליך קייט", הוכרח אברהם להריק את חניכיו ולרדוף אחר המלכים. ובאמת כל חיי האבות, שחיו קודם זמן תורה, היו מונהגים על פי היושר, וזהו ביאור מאמר חז"ל [ויק"ר פ"ט א"ג]: דרך ארץ קדמה לתורה, והיינו שהאבות התנהגו על פי דרך ארץ והיושר עוד קודם שניתנה תורה.

ונראה שזהו פשוטו של מקרא להלן סוף פרשת משפטים [כ"ד פי"ב]: ואתנה לך את לוחות האבן התורה והמצוה, דבשלמא מצוה היינו מצוות שנצטוו בהן, אבל מה זה "התורה"²⁰. ונראה שהכוונה היא לסיפורי התורה של האבות שנכתבו בתורה קודם המצוות, והיינו שהרי לשון תורה הוא מלשון "הוראה", כלומר מורה דרך, כי סיפורים אלו מורים לאדם איך לחיות אפילו בלי ציווי השי"ת, וכמו שאמר דוד בקינתו על שאול: הלא היא כתובה על ספר הישר, והיינו ספר בראשית וכדאיתא בגמרא [ע"ז שם].

ריב"א

וא"ת א"כ למה המתין כל כך למול את עצמו. ותי' הר"ף שלכך המתין עד שנצטווה לפי שגדול המצווה ועושה יותר מעושה ואינו מצוה.

חידושי הגרי"ז עה"ת

לך לך ידועה הקושיא, האבות קיימו התורה עד שלא נתנה (עי' יומא כח:) א"כ למה אברהם אבינו לא מל עצמו עד קודם שנצטווה. והנראה דלקיום מצות מילה צריך שיהא עליו חלות ערל ובהמלו הויה חלות מהול, ולזה קודם שנאמרה מצות מילה הלא לא הויה כלל חלות ערל בעולם, וממילא ל"ש לקיים מצות מילה, וכעין זה יתייבב מה שהקשו איך נשא יעקב ב' אחיות

ס' חבצלת השרון

וראיתי מובא בשם הגרי"ז שתירץ ישוב נפלא, דהלא עצם ברית המילה היתה כריתת ברית בין הקב"ה לבין ישראל, ונברכה מיוחדת יש על כל מילה שציוונו להכניסו בכריתו של אברהם אבינו, וענין כריתת ברית אינו שייך לעשות בלא הסכמה משני הצדדים, שהרי ענין ברית הוא התחייבות שבין ב' צדדים, ולכן לא מל אברהם את עצמו לפני שנצטווה על כך, כיון שאין בכך חפצא של כריתת ברית, עכ"ד.

(יא) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹאֵ מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרֵי אֲשֶׁתּוֹ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יִפְתַּמְרָאָה אֶתְּ: (יב) וְהָיָה כִּי־יִרְאוּ אֶתְךָ הַמִּצְרַיִם וְאָמְרוּ אֲשֶׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאַתָּה יַחֲיֶי: (יג) אֲמַרְי־נָא אַחְתִּי אַתָּה לְמַעַן יִיטַב־לִי בְּעַבְדְּךָ וְחַיִּיתָה נַפְשִׁי בְּגִלְגָּלְךָ:

ספורנו

למען ייטב לי – למען כשתאמרי שאת אחותי יקוה כל אחד מהם שאשיאך לו, ולא יחשוב שום אחד מהם להרגני, אבל "ייטיב לי" במהר ובמתן (על פי להלן ל"ד:י"ב), כמו שהיה המנהג אז שהיו מפתים את אבי האשה במהר וקרוביה במגדנות (על פי להלן כ"ד:כ"ג), כדי שיסכימו לתת אותה לתובע. ולזה אמרה תורה: "מהר ימהרנה לו לאשה", "אם מאן ימאן אביה לתתה לו, כסף ישקל כמהר הבתולת" (שמות כ"ב:ט"ו-ט"ז), ובין כך חשב לצאת משם.

הכתב והקבלה

אחתי את – ירצה הסכם בדעתך הסכמה אמיתית לבלי היותך לי עוד לאשה רק כאחותי ופנויה ובזה לא תהיה מצדך ביאת איסור כלל, ואציל את נפשי ממות. כי אין לדמות ענין האישות שהיה נוהג קודם מ"ת למה שאחריו, כי קודם מ"ת היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא להנשא מכניסה לתוך ביתו ובועלה בינו ובין עצמו ותהיה לו לאשה (כמו שכתוב הרמב"ם ריש הלכות אישות), גם אז לא היה נוהג הגירושין בשטר כריתות, רק משיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה או משתצא היא מתחת רשותו ותלך לה, ואין הדבר תלוי בו לבד אלא כ"ז שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין (כמ"ש הרמב"ם פ"ט ממלכים ה"ח), והוא מב"ר פי"ח שאין להם לבני נח גרושין או ששניהם מגרשין זא"ז אשתו מגרשתו וכ"ה בירושלמי, הנה בזה עצת אברהם היא נכונה מאד, כי לא היה דרך אחרת לפניו להציל את נפשו ממות ולהצילה גם היא מעשות בה המזימתה, כי גם אם הערה למות נפשו בזה לא היה מצילה מלהתעולל בה, לכן התייעץ עם שרה אשתו שבהלקחה בע"כ לאחד הנבלים, יתרצו שניהם להתיר קשור האישות והנשואין שביניהן ולא תהיה רק פנויה המותרת לכל העולם:

תמב. בצדקה יגאלו

„ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה“ (לך לך). — „ואעשך לגוי גדול, זה שאומרים אלוקי אברהם, ואברכך זה שאומרים אלוקי יצחק ואגדלה שמך זה שאומרים אלוקי יעקב. יכול היו חותמין בכולן, ת”ל והיה ברכה כך חותמין ולא בהם“ (רש”י שם). נראה שהענין הוא עפ”י מאמר חז”ל: „על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים“ (אבות). וידוע ששלשה עמודים אלה קשורים בשלשת האבות, שכל אחד מהם היה דבוק באחת מהמדות האלו במיוחד. אברהם בגמילות חסדים, יצחק בעבודה ויעקב בתורה. והנה לעת קץ, תתמעט התורה ואף העבודה, לעומת זאת תתרכה גמילות חסדים, כמו שאמר הנביא: „ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה“ (ישעיה). וזו היא משמעות המאמר „יכול יהיו חותמין בכולן“ — שמא תעלה על דעתך שישראל יחתמו את תקופת גלותם, ככל שלש המידות: תורה, עבודה וגמילות חסדים? „בך חותמין ולא בהם“ — רק בגמילות חסדים בלבד יצטינו בעקבתא דמשיחא.

(לקוטי מגדים)

ס' מנחם ציון

להנסיון של לך לך מקדישה התורה מקום גדול, אבל אין אנו מוצאים בתורה אף רמז קל על הנסיון של כבשן האש שאברהם הושלך לתוכו ע”י גמרוד. ההסבר הוא כך, כי לחיות ולסבול יסורים על קדושת השם הוא נסיון יותר גדול מאשר למות על קדושת השם. וזה מה שאמרו חז”ל (כתובות לג): „אלמלי נגדה לחנניה מישאל ועזריה פלחו לצלמא“. אנו מתפללים „זכור לנו עקידה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח“, ואין אנו מנסחים זכור לנו העקידה שיצחק אבינו נעקד על גבי המזבח, מפני שאברהם היה צריך להמשיך את שארית חייו עלי אדמות ביסורי גו ונפש, בדד וערירי מבלעדי יצחק בנו יחידו אשר אהב, מסירות נפש הכי גדולה היא כשאנו צריכים לחיות על קדושת השם תוך יסורים וכאבים יום יומיים. דוד המלך התפלל (תהלים קיח): „לא אמות“, יהי רצון שלא אודקק למסור את נפשי על קדושת השם ע”י מיתה, לא כן, רצוני הגמור הוא „כי אחיה ואספר מעשי יה, יסר יסרני יה ולמות לא נתנני“, יותר רצוי שאעמוד בנסיון במס”ג על קדושת השם, לספר מעשה ה’ ע”י מעשים יסודיים.